

Erään papyruksen uudet seikkailut

■ SVETLANA HAUTALA

Luciano Canfora, *Il papiro di Artemidoro*, Roma Bari, Editori Laterza, Collana Storia e Società, 2008.

Kuten tiedetään, yksikään antiikin kirjallisuuden teos ei ole säilynyt meille alkuperäisessä asussaan. Kaikki kirjastoissa olevat antiikin tekstien editiot, niin siistit ja mukavat luettaviksi, ovat monien filologien sukupolvien työn tulosta. Heidän piti selvittää merkkejä käsikirjoituksissa ja tulkita papyruksia. Tämän tarkan työn tuloksena syntyneitä tekstejä vertailtiin jo olemassa oleviin dokumentteihin, ja kiistanalaisista kohdista väitettiin filologisten julkaisujen sivuilta joskus jopa vuosia. Tekstien te-

kijät identifioitiin myös aikaa säästämättä ja tarkasti. Työ jatkuu yhä, koska Egyptin kuiva hiekka, joka säilyttää papyruksia erinomaisesti, paljastaa jatkuvasti uusia löytöjä. Papyruksia ei kuitenkaan tule ainoastaan Egyptin hiekasta, vaan joskus myös väärentäjien työpajoista. Siksi jokaisen papyrusfragmentin suhteen on sekä niitä, jotka uskovat sen olevan aito, että toisia, joiden mielestä sen on väärennös. Siksi metodologiset kysymykset saavat usein ratkaisevan roolin tieteellisessä keskustelussa ja keskustelu kiinnittyy helposti itse keskustelijoihin. Luciano Canforan kirja käsitteleekin juuri tätä.

Il papiro di Artemidoro tarkastelee erittäin yksityiskohtaisesti papyrusfragmenttia, joka on viime vuosina ollut merkittävä tieteellisen keskustelun kohde Italiassa. Nämä keskustelut ovat levinneet antiikintutkimuksen julkaisujen sivuilta sanomalehtiin ja tulleet näin laajan yleisön tietoon. Vuonna 1998 ilmestyi arvovaltaisen *Archiv für Papyrusforschung* -julkaisun sivuilla artikkeli, jossa eräs alkuperältään hämärä papyrus esiteltiin tiedeyhteisölle. Alan asiantuntijat, jotka olivat tarkastelleet 2,5 m pitkää ja 32,5 cm leveää papyrusta, ajoittivat sen ensimmäiselle vuosisadalle eaa. sekä identifioivat tekstin alkuperäksi Artemidoros Efesoslaisen kadonneen teoksen *Maantiede*.

Fondazione per l'Arte della Compagnia di San Paolon suurilla varoilla papyruksista koottiin näyttely, jolle annettiin nimi "Artemidoroksen papyruksen kolme elämää – äänet ja katseet antiikin Egyptissä" (Torino 2006). Odottaessa lopullista siirtoaan Torinon egyptiläiseen museoon papyrus-

ta säilytetään Milanon yliopistossa, jossa sitä on jo vuosia tutkittu kriittisen edition julkamista varten. Näyttelyn nimessä mainitut kolme elämää kuvaavat papyruksen historian kolmea vaihetta. Alunperin Artemidoroksen teoksesta *Geografoumena* olisi aiottu tehdä erityiskopio, jossa tekstiin jätettiin tilaa kartoille. Virhe piirretessä ensimmäistä karttaa, jonka tutkijat identifioivat Espanjan kartaksi, olisi saanut aikaan sen, että kopiointia ei koskaan saatettu loppuun. Papyruksen toinen elämä olisi tutkijoiden mukaan alkanut siitä, että sitä käytettiin luonnosten piirrostapana. Se selittäisi erilaiset eläinten kuvat, jotka eivät varsinaisesti kuulu maantieteelliseen tematiikkaan. Viimeisen, kolmannen elämänsä Artemidoroksen papyrus olisi viettänyt pehmustuspaperina, jonka tarkoitus oli täyttää ontelo muumiointiprosessissa. Tätä vaihetta ei selvitetty yksityiskohteisemmin.

Luciano Canforan mukaan tällä papyruksella ei kuitenkaan ole koskaan ollut kolmea elämää, ainoastaan yksi ja sekin varsin lyhyt. Hän väittää sen olevan väärennös ja jopa nimeää väärennöksen tekijäksi Kostantinos Stefanidoksen, teologian tohtorin, joka oli intohimoinen papyrologi ja yksi kuuluisimmista väärentäjistä 1800-luvun papyrusmarkkinoilla.

Kirja on täynnä erittäin yksityiskohtaisia filologisia ja historiallisia huomautuksia. Canfora ei hyväksy analyysijä, jotka ajoittavat papyruksen ja musteen ensimmäiselle vuosisadalle eaa. Kuten hän kirjoittaa, väärentäjien tiedetään käyttäneen antiikin aineita. Siten ainoa pätevä analyysintapa on tekstin filologis-historiallinen tarkastelu. Kir-

jan ensimmäinen osa on omistettu Artemidoroksen hahmolle ja hänen teokselleen. Kirjan toinen osa perehtyy itse löydettyyn papyrukseen ja sen piirroksiin. Kirjasta lähes puolet koostuu Canforan oppilaiden kirjoituksista. Stefano Micunco tarkastelee geografian konseptia ja eläinten kuvia jaksossa ”Artemidoroksen papyrus”. Rosa Otranto tekee kirjoituksessaan papyruksen tuotantoon liittyviä huomautuksia. Kolmas osa vastaa kysymykseen ”Miksi tämä papyrus ei voi olla Artemidoroksen?” ja neljäs osa selittää, miksi väärennös näyttää aidolta. Jälkimmäinen kappale XIII on Giuseppe Carluccin kirjoittama. Viidennen osan kirjoittaja on Luciano Bossina, jonka aihe on Artemidoroksen kohtalo Bysantin ajalla. Viimeinen, kuudes osa on omistettu Simonideelle, oletetulle papyruksen tekijälle. Myös tässä Canfora antaa tilaa jo mainitulle Luciano Bossinalle ja Livia Capponille, joka käy uudelleen läpi Simonideen väärennetyttä papyruksia. Väärennösten luettelo Josef Mayerin kokoelmassa on Vanna Maraglinon toimittama.

Kreikkalaisen tekstin paljous kirjassa osoittaa, että teos ei ole laajalle yleisölle osoitettu yhden kysymyksen popularisointi, vaan se on tarkoitettu asiantuntijoille. Aiheesta keskustellaan kuitenkin laajasti lehdistössä, mikä sinällään on mielenkiintoista. Juonen monimutkaisuus ja sisällön rikkaus viehättävät tässä kirjassa, joka tarjoaa paljon arvokasta tietoa antiikin maantieteellisten kuvausten traditiosta sekä itse termistä ”maantiede”, jonka sisältö ja merkitys ovat muuttuneet vuosisatojen aikana.

Oikeudenmukaisuuden vuoksi mainittakoon, että kyseessä olevan papyruksen kriittinen editio

ei ole vielä valmistunut. Sen sijaan viime vuonna ilmestyi sen täydellinen reproduktio kahdessa osassa (Gallazzi ym. 2008). Sen lisäksi *altera pars* tässä väittelyssä voi lukiessaan kuulla Settiksen kirjan, joka popularisoi kysymyksen laajalle yleisölle (Settis 2008). Polemiikin ratkaisu ei silti ole ainoa mielenkiintoinen seikka tässä kiistassa, jota on käsitelty jo vuosia myös mediassa. Tämän erinomaisesti kirjoitetun kirjan pääarvo on sen tietojen moninaisuudessa, jotka paljastuvat lukijalle hänen seurattessaan kertomuksen juonta. Vielä mielenkiintoisempi on kuitenkin kirjan osuus, joka paneutuu papyrologian metodologiaan ja laajemmin antiikin tekstejä tutkiviin tieteisiin. Väärennöskandaalien didaktinen arvo, jos näin voi sanoa, on ”metodologisessa räjähdyksessä”, jonka ne aina tuovat mukaan. Metodeja ei selitetä koskaan ”rauhan” aikana näin intohimoisesti ja laajasti, esimerkkejä ja yksityiskohtia viljellen. Myös siksi Canforan teosta voi suositella paitsi papyrologeille, myös kaikille antiikintutkijoille sekä yleensä niille, jotka ovat kiinnostuneita antiikintutkimuksen historiasta.

Kirjallisuutta

Gallazzi, C., Kramer, B., Settis, S. (toim.), *Il papiro di Artemidoro: (P. Artemid)*, con la collaborazione di Gianfranco Adornato, Albio Cesare Cassio, Agostino Soldati, 2 voll., Milano: LED, 2008.

Settis, S., *Artemidoro: un papiro dal I. secolo al XXI*, Torino: Einaudi, 2008.

Kirjoittaja on klassillisen filologian tohtori, joka toimii tutkijana Sienan yliopistossa.